

hivatásának kettős tagozattal, 8 osztálylyal felel meg. A 4 alsó osztály adja a mindennapi életben szükséges ismereteket, a 4 felső előkészít a tudományos képzésre. Tantárgyai közül hiányzik a latin teljesen. Újak a francia a 4 felső osztályban 3—3 órán, alkotmánytan a III. IV.-ben 2—2 órán, vegytan III.—V. ben 2—2 órán. fennebb gyakorlatok, közgazdasági ismeretek IV. ben 2 órán, ének I.—VIII.-ban 2—2 órán.

Az oktatás tengelye a magyar nyelv és irodalom, melynek nagyobb óraszám jut. Az irodalmi oktatással egy célra törekszik a történelmi, ennek kiegészítője a földrajz, közgazdaság, alkotmánytan.

E cikkekkel koránt sincs kimerítve az itt-ott megjelent értekezéseknek, tanulmányoknak a sora. Csak izelítőül közöltünk egy nebány javaslatot, melyek az egységes középiskola, vagy a mint a minister formulázta, az egységes jogosítású középiskola kérdését tárgyalják s a tantervet részint gyökeresen javítani, részint reformálni akarják. Az országos tanáregyesület vidéki köreivel, a közoktatási tanács szorgalmasan dolgoznak a revision s mi várakozással nézünk a minister döntése elé, mely a mai hiányokon segíteni lesz hivatva.

G. K.

Mozgalmak a népoktatásügy terén.

Alig két éve mult, hogy dr. Vlassics Gyula közoktatásügyi minister e fontos tárczát átvette s ime már is sok üdvös irányú mozgalmat indított meg a népoktatásügy terén.

Mindenek előtt a Néptanítók Lapjában a tanítókhöz irt nagyszabású cikkével s több alkalommal történt felszólalásaival a tanítók s általában a tanfériak bizalmát igyekezett fölkelteni, a minek meg is lett az eredménye, mert azóta sokkal nagyobb munka kedvvel és ambitióval folyik a dolog a népoktatásügy minden tagozatában. Negyedszázéves nehéz küzdelme után alatta a közoktatásügy oly magaslatra jutott, a hol nincs többé megállás. Ennek fejlesztése a cél, mely felé a kormány a felekezetek egy részének támogatásával törekszik. És pedig azért, mert az iskolát tekinti az államot fenntartó eszmék és erkölcsök letéteményesének, valódi hű apólojának. E célja elérésében bízik is a kormány, mert szakministere nyilatkozata szerint; „a tanítóság a nemzet ifjúságának nevelését oly lelkesedéssel karolta fel, hogy a törvényes könszer teljesen felesleges! “ Talán mi, unitáriusok örvendhetnénk leginkább ez állapotnak, kik iskoláink nagy részét feladva, szegénységünkkel nem állottunk útjába az oktatásügy fejlődésének, mint tették azok, kiknél hiányzott az a szabadelvű felfogás, mely az unitáriusokat a dolog természete szerint mindenkor jellemezte. Azonban ez örvendetes körülmények között is némi aggodalmat kelt az, hogy iskoláink átalakulásai sokkal rohamosabban történtek, mint más felekezetekéi. Legalább is egy kis természetellenesség látszik azon körülményben, hogy oly egyház-

közsegeink adták fel iskoláikat, melyek bizony megőrizhették volna még sokáig függetlenségüket, mint a hogy igen sok meg is őrizte; de úgy látszik, ha nem is vezett ki belőlük az ősi ragaszkodás a valláshoz, megfélekedtek elődeik amaz áldozatkészségéről, melylyel iskoláikat létre hozták. Feledik, hogy e teher hordozása, mely sokkal kisebb az elődökénél, erkölcsi kötelesség, mert éltető forrása azoknak az állandó törekvéseknek, melyek mindenkor szükségesek a templomok és iskolák fentartására.

Bizonyára kissé lehangolólag hat sokakra, hogy közel 10 ezer iskolába járó unitárius gyerek közül alig 3 és fél ezer nyeri oktatását saját iskoláinkban, a melyeknek száma 15 év alatt 68-ról körülbelül 40-re apadt le és a 40 iskolában tanítóink száma már nem üti meg az 50-t se; és hogy a mai általánosan fejlett viszonyok között nem szerént elkülönített iskolánk alig 2—3 van.

Ha ez állapotnak már be kellett következnie, ohajtandó, hogy iskoláink, melyek még megvannak, oly gondozásban részesüljenek, hogy a más jellegűekkel állják ki a versenyt, mert némi aggodalomra ad okot az is, hogy a főhatóság több iskolánkat felszólította a millenniumi orsz. kiállításban való részvételre de történetesen csak egy jelentkezett és vett részt az országos versenyben.

Ohajtandó továbbá, hogy jelleget változtatott iskoláinkban, és általában mindenütt, hová gyerekeink tömegesebben bejárnak, a vallás tanítás főhatóságunknak a mai oktatás magaslatán álló szabályzata szerint történjék és oly buzgalommal, hogy az a várakozásnak megfelelően, mert különben veszélyeztetve van valláserkölcsi életünk fejlődése, melyért a múltban kisebb nagyobb jóltevőinkkel együtt egész vallásközönségünk annyi áldozatot hozott. Ne feledjük, mily szép vonása volt az elődöknek az a szabadság tiszta levegőjében fakadt *önkéntes vallásosság!* Ne tévesszük szem elől, hogy ebben ma is nagyobb erő rejlik, mint bármekkora államsegélyben, és hogy ennek éltető, verőfényes sugaraiban nyilatkozik az az ősi erő, mely intézményeink egészséges fejlődését biztosítja.

E vallás-tanításnak kiegészítő része az egyházi énekek tanítása, mely igen alkalmas eszközül kínálkozik a gyermeki kedély mívelésére és a vallásos érzelem fejlesztésére. E dologban az a sajátságos, hogy ennek fontosságát mindenki elismeri s azért az mégis mellékes szerepre van kárhozthatva. A kiket illet, vegyék figyelembe, hogy a ministeri tanterv, mely a mi tantervünk is, megkívánja, valamint főhatóságunk szabályzata is követeli, hogy az énektanítással mint „tantárgygyal” foglalkozzunk. Nem lehet tehát megelégedünk ma azzal, hogy a gyerekek a vizsgára pár éneket betanuljanak. E téren is várjuk és reméljük a kedvezőbb állapotokat.

E kitérés után, melyet saját iskoláink érdekében láttunk czél-szerűnek megtenni, foglalkozni akarunk tovább azokkal a reformokkal és az ezek nyomában keletkezett mozgalmakkal, melyek a népoktatás terén a legujabb időben megindultak.

Egy igen üdvös reformja a közoktatásügyi ministernek a „Közoktatásügyi tanács” újra szervezése. — E Testületnek eddigi

teendője főképp a tankönyvek megírálása és approbálása volt, de klikkszerű működésével az összes tanügyi társadalomban sok zugolódásra adott okot. Mai szervezete minden esetre szerencsésebbnek mondható, mert ma már a különféle tanügyi kérdésekben csak mint „tanácsadó közeg” szerepel. Jelenleg már tanácskozik úgy a közép, mint a népiskola tantervének reviziója felett. Hogy munkásságától ez utóbbi fontos dologra nézve jó eredményt várhatunk, arra kellő biztosítékot nyújt a miniszternek az a szakszerű intézkedése, hogy a főváros jeles tanító-karából is nevezett ki pár tagot ez előkelő testületbe, — melynek eddigi egyoldalúságát épp az képezte, hogy csak nagynevű tanügyi „kapacitásokból” állott, és az iskolák különböző tagozatának képviselői hiányoztak belőle.

Egy másik reformja a közoktatásügyi miniszternek, melylyel a tanító világ rokonszenvét és bizalmát legfőképp megnyerte az, hogy elhatározta a tanítókat a XI. díjosztályba bevenni. Az állami tanítókat, már a f. évi költségvetés keretében be is sorolta ez osztályba. Valószínűleg ez okon az állami tanítók hirtelenében külön orsz. testületet is alakítottak, de igen helyesen e ténykedésükről a tanügyi közvélemény nagyon elítélőleg nyilatkozik. A miniszter bizonyára nem azért javította anyagi helyzetüket, hogy ők az általános testületben szakadást idézzenek elő. Hanem azért, hogy jó példát adjon általában az iskolafentartóknak a tanítók helyzetének javítására nézve. Erre vall azon másik reformja is melyet az általános tanítótestületek érdekében indított meg utóbbi egyik igen fontos rendeletével, a melyben azt mondja: „A tanító-egyesületeket úgy kívánom tekinteni, mint a magyarországi népoktatásügyi közvélemény szószó-lóit”. Midőn fenkőlt gondolkozású miniszterünk így beszél, és a tanítóegyesületi életének — e fontos kijelentésével — új irányt jelöl: akkor ő a tanítóegyesületek szervezetét nem gyengíteni, hanem erősíteni akarja; célja, mint igazi liberális államférfinak nem az erők szétforgácsolása, hanem azok tömörítése. Midőn az általános testületeket a miniszter anyagilag is segíyezni kívánja e rendelete értelmében, egyuttal talán némi beolvasztó erőt is kíván nekik kölcsönözni ama merev állásponttal szemben, melyre egyes felekezeti tanítóegyletek helyezkedtek. Ha az említett rendeletében kitűzött feladatnak meg akarnak a ált. tanító testületek felelni, akkor kiváló súlyt kell helyezni azok tapintatos és okszerű megalakítására. Mély belátású embereket kell a testület vezetésével megbizni, kik a munka program előállítására és megvalósítására egészen alkalmasok legyenek. Ez pedig szintén csak oly körülmények között lehetséges, ha a népoktatásügy minden rendű munkásai egy táborba állanak, mint szokásos volt ez eddig a legtöbb jőnevű hazai ált. tanítótestületben. E rendeletben arról is gondoskodva van, hogy a tanítók gyűlésezések alkalmával fuvardíjat kapjanak, szóval e rendelet célja az egyesületeket minél pezsgőbb munkásságra sarkalni.

Nevezetes intézkedése közé tartozik a közoktatási miniszternek még az, hogy a 40—50 éves, nyugdíjból kiszorult tanítók segítségzéséről is gondoskodott s e célra már a jelen évi költségvetésbe

10 ezer frtot vett föl. Bizonyára felekezeti tanítóink között is lesznek, kikre e segély élvezése nagy jótétemény lesz. A millennium alkalmából megíratta az összes közoktatásügyi tanintézetek monográfiáját és a tanítóegyesületek történetét. A tanfelügyelői állás reformálását is célba vette; e kérdés ma a tanügyi sajtóban és a szak körökben állandóan napi renden van. A tanítók nyugdíjügyében a felmerült sérelmek orvoslását a Tanítók orsz. Bizottságának kérésére szintén napi rendre tüzte.

Egyik legnevezetesebb reformnak tűnik fel a népoktatás terén a „gazdasági ismétlő iskolák“ szervezése. Ennek létesítésén a két szakminister egyetértőleg dolgozik. Erre valóban nagy szüksége van a mi földmivelő és gazdálkodó népünknek. A mily fontos szerepet játszanak a különféle szakiskolák az ifjuságnak a sokféle életpályára való előkészítésében, ép annyira életbe vágó szükségetet fog pótolni ez iskola köznépünkre nézve. Mert ugyanis fejleszteni fogja az ifjakban a gazdálkodási érzéket és értelmet, megismerteti őket a különböző gazdálkodási ágak szakszerű kezelési módjával. A leányokat bevezeti az észszerű háztartás titkaiba, miáltal meg lesz jelölve előttek a közjólétnek és boldogulásának útja.

Jól tudjuk, hogy a mi földmivelő népünk ma még nem igen veszi tekintetbe az éghajlati viszonyokat, a különböző talajoknak ellentétes tulajdonságait. — Holott a mint tudjuk és egyes gazdasági írók közleményeiből akárhányszor olvassuk, nagyon is tekintetbe kell venni „a gazdálkodás különböző produktumainak ilyen vagy amolyan jövedelmezőségét;“ és gondolni kell arra, „hogy a gazdálkodás által előállítandó nyers termények diszléséhez mik az elengedhetlen alapfeltételek;“ tekintetbe kell venni a rendelkezésre álló tőkét és munkaerőt, a vidék fogyasztó közönségének igényeit“ stb. Azzal, a hogy apáinktól és nagyapáinktól tanultuk a gazdálkodást, kik ugyanis boldogultak: ma már nem élhetünk meg, mert a viszonyok megváltoztak; magunk is, az élet szükségletei is megszorodtak; a legegyszerűbb ember igényei is napról napra nőnek, szaporodnak; ennél fogva gondoskodni kell a helyzet és viszonyok javításáról. A mindennapi iskolában a 6—10 éves gyermeknek hiába tanítunk a talaj és éghajlati viszonyokról s több eféléről, ezeket haszonnal és biztos eredménnyel csak a 12—15 éves, serdült korú ifjaknak taníthatjuk.

Az eddigi ismétlő iskolák egyáltalán nem váltak be és a mi egyházközségeinkben ezek tudtunk szerént nem is igen voltak beállítva mert az ott nyújtani szokott kevés elméleti ismeret nem állott arányban azzal az idővesztéssel, melyet az ifjak otthon a gazdaságban okoztak az iskolában töltött idő által. De most, midőn a közoktatásügyi miniser leirata folytán a mi főhatóságunk egyházközségeinket megkereste és felhívta e szakiskolák támogatására: ohajtható, hogy e felhívásnak, eleget tegyünk. Egyházközségeink saját érdekeikben, bizonyára sietni fognak mindenütt az iskola-kert berendezését munkába venni, mert a jövő tanév elejével ez iskolák már megnyílnak. A nyár folytán már kezdetét veszi a tanítók egy részének további ki-

képzése; a minister nyilatkozata szerint 80 tanító már ki van képezve ily iskolák vezetésére. Az iskola szervezete helyes alapra van fektetve, mert midőn újabb terhet tesz a tanítók vállaira, egyuttal a munka méltányos díjazásáról is gondoskodik. Már a jelen évi költségvetésben e célra 40 ezer forint van fölvéve. Így hát ha egy új munkakör szaporodásával több lesz a tanítótság dolga, egyuttal emelkedik állásuknak becse és fontossága is, szaporodik jövedelmük, mely fokozni fogja bizonyára munka-kedvüket is. Így kettős cél lesz elérve: javulni fognak közgazdasági viszonyaink és emelkedik a tanítói állás értéke, a mire szintén nagy szükség van, mert különben „a tanító hiány“ egy hamar megszűnni nem fog.

Ez iskolák tanterve fölött, majd csak a szerzett tapasztalatok után mondhatunk határozottabb ítéletet. Helyes dolognak látszik, hogy a tanítandó anyag megszabásán és berendezésén kívül gondoskodik a tanterv „a különböző vidékeken üzött földmívelési ágak szakszerű kezelésének begyakorlásáról“, a mit fő czélul tűz ki. Elő van írva benne „az egyes vidékeken létező, vagy létesítendő mintagazdaságok megtekintése“. E kirándulásokból teljes képet és tiszta fogalmat fognak alkotni magoknak az ifjak a helyes gazdálkodás elveiről, és a gazdaság okszerű berendezéséről. Összehasonlítják a különböző beosztásokat, eljárási módokat, és azoknak eredményét azzal, a mit saját apjuk birtokán már tapasztaltak. E kirándulásoknak jó hatása később nagy korokban arra fogja ösztönözni őket, hogy minden alkalmat használjanak fel az ily mintagazdaságok látogatására, és néhány napig az abban való munkálkodásra, ha mindjárt díjtalanul is. Ez új iskola áldás lesz népünkre nézve, ha ifjaink és leányaink készséggel járnak oda, hogy megtanulják mind azon dolgok hasznosítását, mely őket nemcsak megelégedtette teszi, de kifejleszti bennök a munkásság és takarékoság iránti hajlamot, továbbá ha tanítóink csak a nélkülözhetetlen ismeretek terjesztésére szoritkozva, tekintettel lesznek arra, hogy ez ifjak lelkileg is úgy fejlődjenek, hogy terjedjen közöttük a jó, szép és nemes. Boldog emlékü Berde Mózesünk is, mint nagy nemzetgazda gondoskodott népoktatásügyünknek ez újabb irányban való kibővítéséről, mert jutalmat biztosított azon tanítók számára, kik a gyümölcsészet és méhészet terén buzgó működést fejtenek ki. E körülmény újabb ösztönül szolgálhat felekezetünk tanítóinak arra, hogy dr. Wlassics Gyula közoktatásügyi minister nagyhorderejű reformjának megvalósításában mint elsőik versenyezzenek azért a sikerért, a mely tanító és tanítvány együttes boldogulására vezet.

Térjünk át most arra a jelenleg javában megindult mozgalomra, melynek célja az 1868-i népnevelési törvény és a jelenlegi tanterv revíziója.

E kérdésben a tanítók véleménye kissé meg van oszolva. Némelyek sokat, mások keveset várnak e revíziótól. A minister a törvény revízióját különben nem sietteti, várja, hogy azzal a „közoktatási tanács“ alaposan foglalkozzék s mondjon döntő véleményt a kérdésben.

De már „az osztatlan (egy tanítóval bíró) népiskola tantervét“ sürgősnek jelentette ki, s úgy látszik ennek létesítése rövid idő alatt kész lesz. A minister azért akar ez iskolák számára külön tantervet, mert 16.700 népiskola közül 12877 népiskola osztatlan, minélfogva sulyt kíván fektetni arra, hogy ez iskolákban a különböző osztályú gyermekek mit és hogyan tanuljanak. A módozatokra nézve annyira eltérők a vélemények, hogy az ember alig tudja azokat áttekinteni. A kik külön tantervet és hozzá részletes utasítást kívánnak, azt hozzák fel indokul, hogy a fontos dolgok kiválogatását és a kevésbé fontosak elhagyását nem lehet a tanítóra bízni, mert egyik tanító egyet, másik más dolgot tart fontosnak.

Meg kell tehát szerintök határozni, hogy péld. a történelemből csak egyes királyok és hősök életrajza adassék elő lelkesen.

A földrajzból elégnék tartják, ha a megye és haza tüzetes leírása mellett a többi államokat és világrészeket a térképen csak megmutatják a gyermekeknek. A természetrajz ezeknek mellékes. A természettant az ismétlő iskolába akarják áttéteni stb. Az összes tantárgyak anyagát a felsőbb osztályokban az olvasó könyvbe kívánják bele foglalni. Vannak egy másik csoportban a kik nem annyira a tananyag tulságos apasztásában, hanem az osztályok helyes csoportosításában találják a kérdés megoldását. Ezek nem azt tartják a kérdés sarkpontjának, hogy megnyit bír el a gyermek, hanem azt, hogy a tanító mennyit tud feldolgozni. E helyes csoportosításra megadják a kellő utasítást is. Ezek a tantárgyak közül egyet sem kívánnak elhagyni, mert bármelyiknek kiküszöbölésével hézag támadna a nép művelődésében, a mi igen helyes észrevétel.

Egy másik csoport, tekintetbe véve az osztatlan népiskolának azon kedvezőtlen viszonyait, mely a túltömöttségben és hiányos iskolalátogatásban nyilvánul, azt várja e reviziótól, hogy 3 tantárgy kerebébe foglalja a népiskola összes tárgyait: írás, olvasás, számolás. E nézetnek igen sokan hódolnak s helyes módszer mellett a tanítás eredményétől teljes sikert várnak.

Elvük: „Keveset, de jól!“

Vannak oly tanítók is a kik a népiskolában előkészítő osztályt akarnak óvodaszerű foglalkozással, mivel az óvóköteles gyerekeknek tized része sem jár még óvodába. Ezek szerint a 6 éves tanfolyam 7 re szaporodnék s könnyebbülne a mostani tananyag beosztása.

Végzetül van a tanítóknak egy nagy csoportja, mely az osztatlan népiskolák számára egyenlő tantervet kíván. Ezek szerint — magam is e nézetben vagyok — nem lehet a dolgot úgy venni fel, hogy mivel a legtöbb községben ma még csak egy tanítóval ellátott iskolát tudnak fentartani, tehát ezek számára alaposan redukáló a tanítás anyaga.

Miután népünknek általános műveltségre van szüksége, gondolkodásmódját, érzését erkölcsét egységessé kell tenni; annélfogva, olyan tanítás-anyagot kell minden iskola részére kiszabnunk, melylyel e feladatot meg lehessen oldani. A haladás törvénye szerint a népet a műveltségben csak ez esetben vihetjük előre. Az minden-

esetre baj, ha a mai fogyatékos körülmények között keveset lehet elérni, de e körülményeken lehet változtatni. A kormány találja útját és módját annak, hogy a népoktatásügyre évenként pár millióval többet fordítson és így fokozatosan az osztatlan iskolákat alakítsa osztott iskolákká. Addig pedig míg ez állapot bekövetkezhetik, az egységes tantervben szabja meg azt a minimumot, melyet a kedvező körülmények között levő iskolák bővíthetnek és bővítsenek is, de a melyet mégis minden iskola elvégezni köteles. Szóval e bajon a módszerrel is segíthetünk. „Nem szükséges, hogy a népiskola a fölébe állítandó szaktanfolyamok feladatát bevégezze, maradjon és legyen általános képző, művelő, nevelő intézet,“ a mint ezt egyik gyakorlott tanfőú megjegyzi.

Ehhez járulna, hogy az iskolák külső és belső berendezése olyan legyen, hogy azokban a tanítás sikerének eszközei mindig készen legyenek és így a korszerű tanítás és folytonos haladás biztosítva legyen. Szóval a tanterv részleges módosítása nem volna oly sietős. Általános revízióra van szükség, a mint ezt többen már régebben és újabban is alaposan kifejtették, részint az egyetemes gyűléseken, részint a tanügyi sajtóban.

Nem tehetem, hogy meg ne emlékezzem még arról a mozgalomról, melynek célja a „Tanítók Háza“ megvalósítása. A fővárosi tanítók és tanfőúak ügybuzgalma e célra már 16 ezer forintnál többet gyűjtött össze. A szervező bizottság élén br. Eötvös Lóránd, a nagynevű első miniszternek fia áll, ki maga is ez alapra szép összeget, 500 frtot adott. A fő és székvárostól e célra ingyen telket remélnek, a kormány valószínűleg sorsjegy-kölcsönre ad engedélyt s így a Tanítók Háza, mely az Eötvös-alappal testvéries viszonyban lesz hivatva a tanulók gyermekeinek nehéz viszonyain, s családjaik esetleges nyomorain segíteni, nemsokára létre jő.

Ezek azok a kiválóbb mozgalmak, melyek népoktatásügyünk általános reformját hivatva vannak előkészíteni s az iskola ügyét a mai kor kívánalma értelmében a haladás és közművelődés első rangu tényezőjévé tenni.

ISZLAI MÁRTON.

Az angol unitáriusok nemzeti conferentiája.

Az angol unitáriusoknak nemzeti conferentiája, melyet minden harmadik évben szoktak megtartani, ez évben ápril 6-án s következő napjain Sheffieldben, nagy érdeklődés mellett folyt le. A gyűlést Beard J. R. nagyszabású beszéddel nyitotta meg, kiemelve, hogy 400 unitárius egyháznak a képviselőin kívül más társulatok képviselői is jelentek meg, a kikkel a szabadságban mind egyek. Beszédje végén mély sajnálattal emlékezett meg, hogy a magyar unitáriusok szeretett főpásztorja és jeles szónoka, kit meghívtak az ünnepi beszéd tartására, gyengélkedése miatt nem jelenhetett meg. Azonban örömmel üdvözli Boros György tanárt, mint a magyar unitáriusok képviselőjét s a Manchester Collegének egykori növendékét, úgyszintén Ürmössy Jenő consistort s ifj. Ferencz Józsefet, a püspök fiát. Továbbá üdvözölte Pramatha Lal Sen-t, a Brahma Somaj keletindiai képviselőjét. Az üdvözlésre Boros György tanár válaszolt, mit az „Inquirer“ így ad vissza: „Kifejezte a főtisztelendő püspök úr meg nem jelenése feletti sajnálkozását, de helyette bemutatta a fiát, mint a jövő Ferencz Józsefet. Bemutatta Ürmössy urat is egy másik honfitársát. Ő úgy tekint Angliát, mint második hazáját, hol újra született s szellemi atyái között, különösen hivatkozott dr. Martineaura, kinek a világra való befolyása még ezután fog bekövetkezni. Mintegy 70 ezer unitárius nevében beszélve, megköszönte a szives fogadtatást.“ Az E. K. Tanács és a budapesti unitárius eklézsia üdvözlő iratot küldött. Pramatha Lal Sen rövid beszéde után a megnyitó ülés bevégeződött. Ezután következett az úrvacsora-vétel, melynél Brooke Herford lelkész beszélt s mintegy 4—500 képviselő vett részt.

Az ünnepi beszédet Brooke Stopford nagynevű szónok és jeles lelkész tartotta. Brooke anglikán pap volt s úgy tért át az unitárius vallásra. A nagy hatást keltett beszédjének alapigéje e volt: „Az Isten országa ti bennetek van“. Beszédjének tartalma: miről prédikáljon a lelkész.

A prédikálás fő tárgya — szónok szerint — legyen az emberi szív és az Istennek az emberekhez való jósága. A tárgyalás a lehető legtermészetesebb és egyszerű. Beszédjét így végezte be: „Nyissátok meg szíveteket az emberiség iránti szeretetnek s ezer predicatio áll rendelkezésetekre a gyakorlatban, melylyel felrázhatjátok a világot. Forduljatok a természethez s ott megtaláljátok minden művészetnek, különösen a prédikálás művészetének a titkát. Minden nagy reformátornak, tanítónak és szónoknak a természetesség a fő jellemvonása.